

Mariusz Dobijański¹

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach
Wydział Humanistyczny

Stygmatyzacja nieprzystosowanych społecznie. Determinanty w pracy resocjalizacyjnej będące efektami piętna w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym w Jaworku

The stigmatization of not socially adapted.
Determinants in resocialization work as a result
of stigma in the Youth Education Center in Jaworek

Streszczenie: Niedostosowani społecznie, szczególnie dzieci i młodzież, trafiający do instytucji resocjalizacyjnych to osoby, które obok ewidentnych deficytów rozwojowych przekładających się na upośledzenie ich umiejętności i woli właściwego funkcjonowania w społeczeństwie, przeżywają określone emocje. Skutki tych emocji mają istotny wpływ na samoocenę i sposób myślenia o sobie wychowanków placówki. Młodzi ludzie, którzy w swoim krótkim życiu bardzo często spotykali się z negacją własnej osoby, doświadczali różnego rodzaju porażek i niepowodzeń, mają olbrzymie problemy z akceptacją własnej osoby, a także z akceptacją (lub co najmniej wolnego od uprzedzeń) przez niechętnie im społeczeństwo. Proces resocjalizacji, któremu poddawani są nieprzystosowani społecznie, wymaga korekty deficytów, podjęcia działań rozwojowych i socjalizujących w taki sposób, by młodzi ludzie potrafili zrozumieć otaczający ich świat i nauczyć się w nim funkcjonować. Skuteczność tego procesu wymaga także likwidacji uprzedzeń i stereotypów stygmatyzujących osoby niedostosowane społecznie, które uniemożliwiają im efektywny powrót na łono społeczne.

Słowa kluczowe: pedagogika resocjalizacyjna, nieprzystosowanie społeczne, stereotypy, stygmatyzacja, włączanie społeczne

Abstract: The socially maladjusted, especially children and adolescents who attend social rehabilitation institutions, are those who, experience certain emotions. It happens apart from evident developmental deficits that translate into the impairment of their skills and the desire to function properly in the society. The effects of these emotions have a significant impact on self-esteem and the way they think about themselves. Young people who have encountered negativity in their short lives, who have experienced a variety of failure and setbacks, have enormous

---

¹ Autor jest adiunktem w Instytucie Pedagogiki na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach. Jest również dyrektorem Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Jaworku dla chłopców niedostosowanych społecznie w wieku 13-18 lat.

problems with their own acceptance, and acceptance of reluctant to them (or at least prejudice-free) society. The social rehabilitation process directed to socially maladjusted young people, requires correction of their deficits and through the developmental and socialistic activities, it can help them to understand the world around and learn them how to work in it. The effectiveness of this process also requires the elimination of stereotypes and stigmatization of socially maladjusted, that prevent them from effective returning to the social sphere.

Keywords: social rehabilitation pedagogy, social maladjustment, stereotypes, stigmatization, social inclusion

Kiedy udzielam informacji na temat swojego miejsca pracy, u mojego rozmówcy często obserwuję reakcję zaskoczenia i słyszę zwrotne zapytania o poczucie bezpieczeństwa, poziom lęku czy też stwierdzenia, że wykonywana przeze mnie praca jest na pewno szalenie stresująca, zagrażająca zdrowiu lub wręcz niebezpieczna. Wychowanków MOW-u ludzie wyobrażają sobie jako grupę zwyrodniałych, wytatuowanych wyrostków z fizycznymi (bliżej niedookreślonymi) cechami świadczącymi o przynależności do określonej subkultury osób wykolejonych społecznie. Z rozbawieniem dostrzegam zaskoczenie i konsternację moich rozmówców oglądających dostępne na stronie internetowej placówki filmy z realizowanych projektów, na których widoczni są moi wychowankowie, a także fotografie młodych, uśmiechniętych, wykonujących różnorodne czynności chłopców, którzy określani są wówczas najczęściej takimi oto słowy: – *Ale to młodzi chłopcy, no i tacy normalni*. Widoczne i artykułowane przez oglądających zdziwienie związane jest najczęściej właśnie z fizycznością wychowanków, a fakt, że są to jednak dzieci, niczym nieróżniące się od typowych nastolatków, z jakimi spotykamy się w tzw. normalnych szkołach, jest nieodczuwalnym elementem powodującym dysonans pomiędzy wyobrażeniami a rzeczywistością.

Podobne reakcje obserwuję za każdym razem, gdy wspólnie z kadrami pedagogicznymi Ośrodka organizujemy dla wychowanków placówki wycieczki, co wiąże się z koniecznością opuszczeniem MOW-u. Pierwsze problemy odczuwamy w sytuacji wynajmu autokaru, miejsc noclegowych czy też wykupienia wejściówek do miejsc użyteczności publicznej. Po przedstawieniu informacji dotyczącej grupy osób, które będą korzystały z określonej oferty, spotykamy się z nieukrywaną obawą towarzyszącą podjęciu decyzji (rzadko, ale zdarzają się odmowy) o udostępnieniu miejsca grupie wychowanków placówki wychowawczej. Nie ukrywam, że sytuacje te nadal budzą moją irytację, którą rekompensuje mi fakt ogromnej satysfakcji, jaką przeżywam za każdym razem, gdy dziękując za gościnę, nocleg czy też inne elementy udostępnionej usługi słyszę słowa gratulujące kultury, subordynacji, zdyscypli-

nowania i właściwej postawy chłopców, jak również przyznanie się do wcześniejszych lękowych emocji towarzyszących podjęciu decyzji o współpracy. Generalnie muszą stwierdzić, że wszędzie tam, gdzie jesteśmy po raz pierwszy, spotykamy się z reakcjami świadczącymi o mniejszym lub większym poziomie lęku i obaw dotyczących wychowanków placówki, wywołujących niemal za każdym razem takie właśnie emocje, i bardzo pozytywne informacje zwrotne, które towarzyszą zakończeniu pobytu w wybranym miejscu.

Wydawałoby się, że negatywne emocje będące efektem stereotypów nie powinny być cechą nauczycieli. Niestety, nie jest to grupa zawodowa wolna od takich uprzedzeń. Okazuje się, że dosyć trudno przychodzi przełamywanie negatywnych emocji także wśród osób, które legitymują się wykształceniem pedagogicznym, teoretycznie mających świadomość różnych potrzeb oraz problemów dzieci i młodzieży w okresie adolescencji. Muszę przyznać, iż lęki i obawy ze strony tej grupy społecznej i zawodowej nieco mnie dziwią i negatywnie zaskakują. Prawdziwą konsternację przeżyłem w trakcie szkolenia dla dyrektorów instytucji oświatowych, gdy podczas jednego z ćwiczeń szkoleniowych moja propozycja dotycząca opracowania projektu edukacyjnego (wyjazd edukacyjny w ramach tzw. zielonej lub białej szkoły), którego beneficjentami mieli być wychowankowie placówek wychowawczych, została odrzucona argumentami o braku zasadności obejmowania dodatkowymi działaniami edukacyjnymi (w domyśle atrakcyjnymi, ponadstandardowymi) osób niedostosowanych społecznie. Zdaniem uczestników szkolenia wychowankowie placówek wychowawczych winni przebywać w izolacji, odosobnionych od innych budynkach, uczyć się i pracować na swoje utrzymanie, a nie przebywać wśród członków zdrowego społeczeństwa (jeszcze za publiczne pieniądze!!!), stanowiąc dla niego określone zagrożenie.

Opisywane sytuacje są niczym innym jak efektem tzw. naznaczenia społecznego, w dużej mierze mającego wpływ na sposób zachowania i postępowania osób, których zachowania, postawy, demonstrowane poglądy, system wartości i inne odbiegają od tzw. społecznej normy.

Labeling theory to termin teorii naznaczenia zapoczątkowany w latach 50. poprzedniego wieku, którego podstawą do powstania był termin „jaźni odzwierciedlonej” sformułowany przez Ch.H. Cooley’a. Głównym celem tej teorii jest wyjaśnienie społecznej reakcji na zachowania dewiacyjne, a także powodów i przyczyn trwania jednostki w tym zachowaniu [Błażuch, Gaberle, Krajewski, 2004, s. 132].

Naznaczenie społeczne ma istotny wpływ na funkcjonowanie w społeczeństwie osób naznaczonych (napiętnowanych) oraz ich sposób myślenia

i postrzegania siebie. Reakcją towarzyszącą naznaczeniu jest stopniowe nabywanie przez te osoby negatywnego przeświadczenia na swój temat, a także ugruntowania się obrazu własnej osoby, będącego wynikiem interakcji jednostka – otoczenie społeczne w sposób taki, „w jaki indywidualne poczucie jaźni jest «odzwierciedlane» i odbijane przez innych” [Marshall, 2004, s. 43]. Zgodnie z teorią naznaczania, na skutek negatywnych reakcji społeczeństwa na błędy popełniane przez jednostki, osoby uznane za dewiantów czy przestępców, poprzez zaetykietowanie (stygmatyzację) wytwarzają negatywny obraz samego siebie mający wpływ na ich późniejsze zachowania [Błachut, Gaberle, Krajewski, 2004, s. 134].

Nie da się uniknąć oceniania ze strony innych osób, także ze strony zupełnie obcych nam ludzi. Kształtująca się na podstawie tych ocen samoocena nie zawsze jest obiektywna, lecz w dużej mierze kierunkuje aktywność każdego z nas. Trzeba mieć świadomość tego, że krzywdzące i karzące oceny wywierają określony wpływ na osobowość człowieka. Jego wewnętrzną reakcją na odrzucenie jest „określony sposób identyfikacji samego siebie (myślenia o sobie) i powiązane z tym sposoby zaspokajania potrzeb, często skutkujące podwyższonym poziomem zachowań agresywno-destrukcyjnych, dokonywanie czynów niemieszczących się w przyjętym rejestrze poprawnych zachowań moralno-obyczajowych i prawnych lub wycofaniem się z życia społecznego i podejmowanie działań autodestrukcyjnych z próbami samobójczymi włącznie” [Konopczyński, 2013, s. 125].

Skutkiem stygmatyzacji jest stopniowa izolacja społeczna prowadząca w konsekwencji „do społecznego odrzucenia” [Czykwin, 2008, s. 21], wskutek którego u napiętnowanej osoby dochodzi do eskalacji poziomu agresji interpersonalnej oraz redukowania w sposób patologiczny (nieakceptowany społecznie) napięć interpersonalnych. Stygmat stanowi ewidentnie obciążenie dla naznaczonej osoby, która czuje się niepożądaną i niepełnowartościową. „Atrybut, o którym mowa, ma charakter piętna, zwłaszcza wtedy, gdy jego kompromitujące konsekwencje są znaczne. Ową cechą można określić mianem ułomności, wady czy upośledzenia. Atrybut ten ustanawia szczególną niezgodność między pozorną a rzeczywistą tożsamością społeczną” [Goffman, 2005, s. 32].

Jednostka pozostawiona sama sobie poszukuje osób, wśród których jest w stanie znaleźć zrozumienie i akceptację. Brak przynależności do wspólnoty społecznej zostaje zrekomensowany identyfikacją z grupami osób jej podobnych, a więc o chuligańskim czy wręcz przestępczym sposobie funkcjonowania w społeczeństwie. Odczuwane wskutek odrzucenia społeczne napięcie emocjonalne redukowane jest satysfakcjonującym poczu-

ciem wspólnotowości i identyfikacji z grupą o charakterze subkulturowym, a poziom frustracji zmniejszany podczas działań wymierzonych wbrew lub przeciw odrzucającemu jednostkę społeczeństwu.

Podsumowując, należy stwierdzić, że skutkami stygmatyzowania mogą być m.in.:

- odmienne zachowania wobec naznaczonych, tj. zgodne z informacjami zawartymi w „etykiecie”, a więc z określonym nastawieniem wobec tej osoby – efekt etykietowania;
- spełnianie się ustalonego (zgodnego z nastawieniem) oczekiwania wobec kogoś tylko dlatego, że takie oczekiwanie wcześniej sobie wobec tej osoby wytworzyliśmy – tzw. efekt Pigmaliona;
- pojawienie się oczekiwań wobec innych osób, samych siebie lub przyszłych zdarzeń, wpływających na zachowania tych osób, powodujących spełnienie oczekiwań – tzw. efekt Golemana [Czywkin, 2008].

W efekcie stygmatyzacji naznaczona negatywnie osoba zaczyna wierzyć w informacje, które docierają do niej od społeczeństwa, i zachowywać się zgodnie z jego przewidywaniami, tj. spełniać negatywne oczekiwania. Zjawisko to nosi miano samospełniającego się proroctwa [Zimbardo, 1999, s. 606-607].

Wychowankowie Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Jaworku to nieletni w wieku od 13 do 18 roku życia. Trafiający do placówki wychowankowie najczęściej pochodzą z rodzin niewydolnych wychowawczo, z problemami alkoholicznymi, rozbitych lub rekonstruowanych. Znaczącą grupę wychowanków placówki każdego roku stanowią podopieczni Domów Dziecka. Dla większość nowo kierowanych do MOW-u wychowanków jest to pierwszy Ośrodek. „Generalnie, nieletni kierowani są do ośrodków wychowawczych wskutek przede wszystkim nierealizowania obowiązku szkolnego, stosowania agresji i przemocy wobec rówieśników i najbliższego otoczenia, wykazywania przejawów demoralizacji typu picie alkoholu, odurzanie się i prostytutcja, jak również popełniania czynów zabronionych (karalnych) w postaci rozbójów, wandalizmu, kradzieży i pobić” [Dobijański, 2017, s. 117].

Tabela 1. Główna przyczyna umieszczania nieletnich w MOW [Kędzierski, Kulesza, 2008, s. 4]

Główna przyczyna zastosowania środka wychowawczego w postaci umieszczenia w MOW	Liczba wychowanków	Procent
Nierealizowanie obowiązku szkolnego (wagary, ucieczki)	662	30,58
Stosowanie agresji i przemocy wobec rówieśników i najbliższego otoczenia	355	16,40
Przejawy demoralizacji typu: picie alkoholu, odurzanie się, prostytutka	391	18,06
Popełnianie czynów zabronionych (karalnych) np.: rozboje, wandalizm, kradzieże, pobicia	725	33,49
Inne	32	1,48
Razem	2165	100,00

Z badań diagnostycznych przeprowadzonych przeze mnie wspólnie z Ośrodkiem Rozwoju Edukacji w Warszawie w Młodzieżowych Ośrodkach Wychowawczych² na terenie Polski wynika, iż wychowankowie przebywający w ośrodkach w roku szkolnym 2015/2016 skierowani zostali do nich z powodu:

- naruszania zasad współżycia społecznego – 54,55% respondentów stwierdziło, że wszyscy wychowankowie przebywający w MOW wcześniej naruszali m.in. zasady współżycia społecznego;
- stosowania środków psychoaktywnych, alkoholizmu, niktynizmu, toksykomanii – 52,27% pytanym uważa, że większość wychowanków trafiła do placówek wskutek m.in. stosowania środków zmieniających świadomość;
- autoagresji, prób samobójczych, samookaleczeń – 65,91% ankietowanych uznało, że stosowanie zachowań o charakterze autoagresji było jedną z przyczyn umieszczenia w ośrodku pojedynczych wychowanków;
- agresji i przemocy – 58,14% objętych badaniami ankietowymi stwierdziło, że jedną z przyczyn skierowania większości wychowanków do placówki były zachowania agresywne i przemocowe;
- popełniania czynów zabronionych i karalnych – 46,51% uczestników badań diagnostycznych podkreśliło, że większość wychowanków w ośrodkach wychowawczych popełniła wcześniej m.in. czyny zabronione i karalne;

² Badania prowadzone były w 2016 r. na reprezentatywnej liczbie 46 (na 95 istniejących) Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych publicznych i niepublicznych funkcjonujących na terenie całego kraju. Kwestionariusz ankiety kierowany był do dyrektorów placówek lub osób upoważnionych przez nich do udzielenia odpowiedzi na pytania ankietowe.

- ucieczek z domu, włóczęgostwa – 44,19% respondentów jest zdania, że ucieczki z domów i włóczęgostwo stało się jedną z przyczyn umieszczenia w ośrodku pojedynczych wychowanków;
- nierealizowania obowiązku szkolnego lub nauki – 56,82% ankietowanych stwierdziło, że ich wszyscy wychowankowie przed umieszczeniem w MOW nie realizowali obowiązku szkolnego lub obowiązku nauki;
- udziału w negatywnych grupach rówieśniczych, subkulturach, sektach, grupach przestępczych – 65,91% pytanych uważa, że dla pojedynczych wychowanków udział w grupach nieakceptowanych społecznie był przyczyną zastosowania środka wychowawczego w postaci umieszczenia w MOW;
- zachowań wykraczających poza normy moralno-obyczajowe danego społeczeństwa w sferze stosunków seksualnych – 59,09% uczestników badań diagnostycznych jest zdania, że zachowania niemoralne seksualnie pojedynczych wychowanków skutkowało umieszczeniem w placówce [Dobijański, 2017, s. 118-119].

Wcześniejsze doświadczenia mają wpływ na samoocenę wychowanków, ich postawy i zachowania, które szczególnie widoczne są i demonstrowane po przybyciu przez nich do placówki. Chłopcy, dla których MOW jest pierwszą placówką wychowawczą, są z reguły bardzo wycofani. Widoczny jest u nich lęk, czasami bardzo silny i ukierunkowany na obronę własnej osoby. Wychowankowie demonstrują skrajne postawy i zachowania, od agresji werbalnej kierowanej do personelu i innych wychowanków w placówce, po reakcje nacechowane płaczem, poczuciem skrzywdzenia, rozżalenia decyzją sądu rodzinnego o skierowaniu do instytucji wychowawczej i rozdzieleniu z rodziną. Chłopcy, dla których jest to kolejny Ośrodek, najczęściej od samego wejścia na teren placówki demonstrują postawy i zachowania o charakterze antagonistycznym, nakierowanym na konfrontację, których głównym celem jest budowa swojej pozycji socjometrycznej w grupie rówieśników.

Niezależnie od demonstrowanych postaw i zachowań, u każdego z wychowanków MOW w Jaworku obserwujemy sposób zachowania, który świadczy o ich stosunkowo niskim poziomie własnej samooceny, szczególnie w kontekście wiedzy i umiejętności nabywanych w trakcie edukacji, niski poziom motywacji związanej z rozwojem własnych kompetencji, występowanie problemów z formułowaniem wizji własnej przyszłości i życiowych celów, które zamierzają oni osiągnąć. Często wychowankowie Ośrodka (szczególnie w trakcie rozmów indywidualnych z psychologiem, pedagogiem

czy terapeutami, ale także w trakcie sesji socjoterapeutycznych) przyznają, że ich sposób myślenia o sobie cechuje ostracyzm, krytycyzm i negatywizm. Można zaobserwować zachowania i usłyszeć słowa świadczące o poczuciu zwątpienia we własne możliwości i przeświadczenie, że ich przyszłość (wychowanków) rysuje się raczej w czarnych barwach i to, że większość z nich skazana jest raczej na zajmowanie w społeczeństwie niezbyt wysokich pozycji. W rozmowach między sobą chłopcy również używają zwrotów, z których wynika, iż dla części z nich przyszłością wskazywaną przez nich samych poszczególnym kolegom jest zakład karny lub w najlepszym przypadku ośrodek pomocy społecznej, który ma być ich źródłem utrzymania i egzystencji.

Praca resocjalizacyjna w Ośrodku dotyczy różnych sfer funkcjonowania i rozwoju wychowanków indywidualnie oraz każdego z nich, jako członka grupy społecznej placówki. Generalnie koncentrujemy się na trzech obszarach – edukacyjnym, osobowościowym i społecznym. „Obszar edukacyjny określa stosunek wychowanków do obowiązków szkolnych w kontekście ich relacji do zadań wynikających z pełnionej przez siebie roli ucznia. Drugi obszar osobowościowy, opisany jako dbałość o własne zdrowie, dotyczy relacji wychowanków do własnego ciała (zdrowia) i osoby. Obszar trzeci, określony jako prawidłowość życia społecznego, opisuje mechanizmy decydujące o prawidłowości funkcjonowania każdego wychowanka w grupie społecznej – zarówno grupie rówieśniczej jak i całej społeczności placówki” [Dobijański, 2017, s. 176-177]. Wyniki osiągnięte przez wychowanków pozwalają na określenie ich tendencji rozwojowych w każdym z obszarów, które opisane zostają w Karcie Indywidualnych Postępów Resocjalizacyjnych, stanowiącą formalną podstawę do dalszego planowania i kształtowania procesu rozwoju podopiecznych [patrz więcej: Dobijański, 2017].

Jednym z bardziej istotnych działań, mających zmienić sposób myślenia o sobie wychowanków, jest działalność edukacyjna. Celem nauczycieli jest nie tylko pomoc chłopcom w nadrobieniu zaległości szkolnych sięgających często nawet kilku lat, ale także umożliwienie im osiągnięcia w szkole sukcesów na miarę ich możliwości i potencjału. Działania te mają na celu nie tylko zmianę myślenia o sobie (do tej pory szkoła była raczej źródłem porażek i frustracji), ale także rozwój zainteresowań i pasji. Temu służą realizowane zajęcia rewalidacyjne, a także możliwość uczestnictwa chłopców w zajęciach prowadzonych w ramach kół zainteresowań i projektów edukacyjnych.

Efektom tych działań winien być rozwój:

- (...) umiejętności związanych z wykonywaniem prostych prac remontowych i naprawczych posługiwania się narzędziami i maszynami do obróbki drewna, metalu, tworzyw sztucznych (...) – koło majsterkowi-cza „złotej rączki”;
- umiejętności związanych z przygotowywaniem posiłków, ze zwróce-niem uwagi na prawidłowości rządzące żywieniem i bezpieczeństwa związanego z obsługą urządzeń znajdujących się w kuchni, posługiwania się narzędziami kuchennymi – koło kulinarne;
- umiejętności dbania o estetykę otoczenia, posługiwania się narzędzia-mi i sprzętem ogrodniczym, a także upraw roślin ozdobnych, warzyw i owoców (...) – koło ogrodnicze;
- wrażliwości estetycznej, posługiwania się różnymi technikami plastycz-nymi, wyrażania własnej ekspresji i emocji przez sztukę (...) – koło pla-styczne;
- wrażliwości społecznej, kształtowanie postaw prospołecznych, empatii i dostrzegania potrzeb drugiego człowieka, uczestniczenie w akcjach zbior-kowych (...) – koło wolontariatu;
- umiejętności wyrażania i rozumienia emocji własnych i drugiego czło-wieka, kształtowanie wrażliwości, przełamywania własnej nieśmiałości, lęków związanych z wystąpieniami publicznymi, budowania własnej wartości, a także rozwój i wzbogacanie słownictwa – koło teatralno-muzyczne;
- sprawności fizycznej, umiejętności rywalizacji w poszanowaniu zasad fair play, wytrwałości, współpracy (...), wytrwałości w dążeniu do celu, wygrywania z własnymi słabościami, kształtowanie hartu ducha – koło sportowe;
- umiejętności dostrzegania piękna otoczenia, obcowania z naturą, dba-łości o zasoby środowiska naturalnego, a także świadomości wartości płynących z aktywnego wypoczynku na łonie przyrody, podejmowania działań w kierunku ochrony przyrody, rozwój świadomości ekologicz-nej i własnej odpowiedzialności za środowisko naturalne – koło tury-styczne;
- świadomości historycznej własnego narodu, kształtowanie postaw pa-triotycznych, przykładania znaczenia dla miejsc pamięci narodowej na poziomie narodu i lokalnych społeczności – koło historyczne [Dobijań-ski, 2017, s. 200-201].

Wychowankowie uczestniczą w zajęciach indywidualnych z psychologiem, doradcą zawodowym, logopedą, a także w zajęciach grupowych o charakterze edukacyjnym i terapeutycznym prowadzonych przez socjoterapeutów i profilaktyków. Udział w tych zajęciach ma na celu rozwój osobowości wychowanków, ich asertywności i umiejętności komunikacji interpersonalnej, kształtowanie systemów wartości, rozumienia mechanizmów rządzących społeczeństwem, a także określenia w nim swojego miejsca, pełnionych ról i wypełnianych zadań. Ważnym elementem rozwoju wychowanków jest ich udział w samorządności, którego celem jest nie tylko kształtowanie umiejętności podejmowania decyzji, ale także ponoszenia odpowiedzialności za nie, jak również odpowiedzialności za postępowanie innych wychowanków. To właśnie z funduszu środków gromadzonych przez samorząd wychowanków placówki ponoszone są koszty napraw czy też odtwarzania substancji materialnej placówki zniszczonej celowo lub w afekcie przez chłopców w placówce.

Obok działań nakierowanych na organizację życia wewnątrz placówki, w MOW w Jaworku podejmowane są także czynności ukierunkowane na współpracę z jej środowiskiem społecznym. Celem tych działań jest rozwój wychowanków, ale także zmienianie stereotypów i sposobów myślenia społeczności lokalnej o podopiecznych Ośrodka. Działania te mają różny charakter i wymiar. Bardzo istotnym elementem procesu wychowawczego jest udział wychowanków w działalności koła wolontariatu. Motywacją udziału wychowanków w kole jest różna. Często wiąże się ona z możliwością przebywania poza Ośrodkiem, ale także – szczególnie po jakimś czasie – motywacja przybiera postać o charakterze altruistycznym i empatycznym, a więzi łączące wychowanków z osobami niepełnosprawnymi są zauważalne, wolne od niechęci czy jakichkolwiek oznak dyskryminacji (dotyczy to wychowanków, jak i podmiotów wsparcia wolontarystycznego) [Trojanowska, 2014, s. 4].

Inną formą przełamывania stereotypów jest organizacja imprez i uroczystości z udziałem mieszkańców Jaworka, a także gminy i powiatu. Z roku na rok udział osób z zewnątrz placówki w przedsięwzięciach organizowanych przez społeczność Ośrodka jest coraz większy. Z satysfakcją obserwujemy, jak z obiektów sportowych i rekreacyjnych korzystają dzieci i młodzież spoza MOW-u. Cieszy nas także fakt, że udaje nam się zachęcić osoby z zewnątrz do powierzania naszym wychowankom możliwości dokonywania przez nich drobnych prac – wokół domów mieszkalnych, w ogrodach. Są to na razie sytuacje sporadyczne, ale mamy nadzieję, że działania te będą osiągały większą skalę.

Wychowankowie Ośrodka z okazji świąt kościelnych wszystkim mieszkańcom Jaworka osobiście wręczają życzenia świąteczne, w miarę możliwości obdarowując ich również drobnymi upominkami przygotowanymi przez siebie. Inicjatywa ta spotyka się z bardzo dobrym przyjęciem, a zadowolenie z faktu obdarowywania jest emocją obopólną.

Ważnym działaniem łamiącym stereotypy są działania na rzecz dzieci, szczególnie tych najmłodszych w wieku przedszkolnym. Chłopcy kilka razy do roku organizują akcję czytania dzieciom. W przedszkolach na terenie powiatu członkowie samorządu wychowanków odwiedzają dzieci w trakcie ich pobytu w przedszkolach i czytają im bajki. Z okazji dnia pluszowego misia przebierają się i razem z maluchami bawią się organizując dla nich inscenizację i różnego rodzaju gry.

Również kilka razy do roku chłopcy w okolicznych supermarketach gromadzą artykuły spożywcze dla banku żywności. Odpowiednio oznakowani przez cały dzień zbierają produkty przekazywane później do instytucji, w których ta żywność przeznaczana jest dla wsparcia osób potrzebujących. Wychowankowie nie wykazują żadnego oporu, a w akcjach tych udział biorą bardzo chętnie i efektywnie.

Praca z osobami niedostosowanymi społecznie jest niezmiernie trudnym i złożonym procesem. Wymaga zorganizowanych i skoordynowanych działań edukacyjnych, socjalizacyjnych, a także podejmowania czynności o charakterze wsparcia emocjonalnego i psychologicznego. W sposób szczególny musi odpowiadać indywidualnym potrzebom i oczekiwaniom wychowanków, którzy z różnych przyczyn w relacji do pracowników MOW-u (szczególnie w pierwszym etapie tego procesu) odczuwają niechęć, lęk, brak zaufania, które w różny sposób uzewnętrzniają przybierając właściwe im postawy i demonstracje. Przełamanie tych oporów i barier w dużej mierze stanowi o powodzeniu procesu resocjalizacyjnego.

Wychowankowie muszą posiadać informacje pozwalające im budować własne samooceny i przeświadczenia dotyczące swoich kompetencji. Informacje otrzymywane przez wychowanka winny być adekwatne do jego starań, możliwości i osiągniętych wyników. W miarę możliwości muszą być one prawdziwe, obiektywne, formułowane nie na wyrost. Każda uwaga kierowana do wychowanka musi uwzględniać jego potrzebę akceptacji i działać na niego motywująco. Informacje te wychowanek musi otrzymywać nie tylko od osób bezpośrednio z nim pracujących w placówce. Konieczne jest także zdobywanie pozytywnych doświadczeń przez wychowanków poza placówką, w środowisku, w którym przyjdzie im kiedyś żyć, pracować i realizować swoje pasje i zainteresowania. Odpowiedzialnie prowadzony proces

resocjalizacji musi więc uwzględniać także uczestnictwo podopiecznych w pozainstytucjonalnym środowisku społecznym, które winno być gotowe na spotkanie i współpracę z nieletnimi niedostosowanymi społecznie. Środowisko to trzeba do takiego spotkania przygotować, a rolą pracowników instytucji resocjalizacyjnych jest także rozwijanie otwartości i wyposażanie członków tego społeczeństwa w doświadczenia, wskutek których przestaną w myśleniu o wychowankach placówki kierować się stereotypami.

Bibliografia

- Błachut J., Gaberle A., Krajewski A., 2004, *Kryminologia*, Arche, Gdańsk.
- Czykwin E., 2008, *Stygmat społeczny*, PWN, Warszawa.
- Dobijański M., 2017, *Teoretyczne i praktyczne aspekty pedagogiki resocjalizacyjnej w pracy z nieletnimi w Młodzieżowych Ośrodkach Wychowawczych*, Marlab IT, Siedlce.
- Goffman E., 2005, *Piętno. Rozważania o zranionej tożsamości*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
- Hauza T., 2010, *Spółczesność wobec „Innego” – stygmat i dyskryminacja a kwestia HIV/AIDS*, „Scripta Comeniana Lesnensia”, nr 8/2010.
- Kędzierski P., Kulesza J., 2008: *Analiza przyczyn umieszczania dzieci i młodzieży w placówkach resocjalizacyjnych i socjoterapeutycznych oraz opinia dyrektorów MOW i MOS nt: W jakich strukturach powinny funkcjonować ośrodki*, CMPPP, Warszawa.
- Konopczyński M., 2013, *Kryzys resocjalizacji czy(li) sukces działań pozornych: refleksje wokół polskiej rzeczywistości resocjalizacyjnej*, Pedagogium, Warszawa.
- Kudlińska I., 2011, *Stygmatyzacja społeczna jako perspektywa teoretyczno-badawcza (na przykładzie badań nad stygmatyzacją ludzi biednych)*, „Acta Universitatis Lodzensis”, nr 38/2011.
- Marshall G., 2014, *Słownik socjologii i nauk społecznych*, PWN, Warszawa.
- Trojanowska E., *Wolontariat jako metoda uspołeczniania uczniów niedostosowanych społecznie*, <http://docplayer.pl/18751906-Elzbieta-trojanowskawolontariat-jako-metoda-uspoeczniwania-uczniow-niedostosowanychspolecznie.html>
- Zimbardo Ph., 1999, *Psychologia i życie*, PWN, Warszawa.